

MIESTO KOMPOZICIJOS SAMPRATOS KLAUSIMU

Tomas Grunskis

Architektūros pagrindų ir teorijos katedra, Vilniaus Gedimino technikos universitetas,

Pylimo g. 29/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lietuva

El. paštas grunskis@gmail.com

Įteikta 2010 06 23

Santrauka. Analizuojant daug užsienio ir Lietuvos urbanistikos teorijos literatūros šaltinių ir urbanistinės erdvės (*Urban Space*) bei kompozicijos analizės pavyzdžių, pateikiamų šio straipsnio literatūros sąraše, apžvelgiamos ir analizuojamos urbanistinės (arba miesto) kompozicijos kategorijos, teorinės nuostatos bei sampratos. Šiame tekste pateikiami tarpiniai didesnio tyrimo rezultatai. Kai kurios jo tezės ir nuostatos buvo paskelbtos mokslinėse konferencijose bei mokslinėse publikacijose lietuvių ir anglų kalbomis.

Reikšminiai žodžiai: urbanistinė kompozicija, miesto kompozicija, meniniai urbanistikos principai.

Įvadas

Miesto kompozicijos objekto tyrimas yra nevienareikšmis ir gana sudėtingas. Dažniausiai, nors ir skirtingai aiškinamas ir suprantamas, jis yra susijęs su estetiniais miesto struktūros bei erdvės klausimais ir net tokiais grynojo objektyvumo ribas peržengiančiomis sąvokomis kaip grožis ir harmonija. Šie klausimai architektūrinėje ir menotyrinėje analizėje yra daugiau objektyvizuoto atsakymo siekimas, naudojant vienkia ar kitokią analitinę matricą bei metodą, o su miesto kompozicijos problemomis yra kur kas sudėtingiau. Šiandieninis miestas jau yra tapęs labai sudėtingu ir daugiasluoksniu dariniu, kuriam yra būdingi fenomenalūs bruožai. Tai darinys, pakeitęs ir privertęs permąstyti daugelį iki šiol buvusių „kanonizuotų“ urbanistinių teorijų ir požiūrių į jį. Tai dinaminė nuolat kintanti ir savo forma, ir turiniu daugialypė sistema, susijusi su kitomis didesnėmis urbanistinėmis sistemomis, kurios formuoja didesnius urbanizuotus tinklus. Dėl šių ypatybių apie miestą ir jo estetiką jau nebegalima spręsti ir jį apibūdinti XIX ir XX a. kategorijomis. Šie klausimai ir problemos jau seniai peržengė vienos uždarnos mokslinės srities ribas. Apie tokio darinio, XXI a. tapusio fenomenu, estetiką kalbėti ir ją analizuoti objektyviai bei produktyviai buvo ir yra labai sudėtingas

uždavinys, juolab kad kintant teoriniams požiūriams į miestą, daugelis visa apimančių teorijų apie jo estetiką jau nebėra aktualios. Tačiau pats miesto estetikos ir kompozicijos klausimas, turint omenyje *globalines sociokultūrines sąlygas* ir su jomis susijusią *urbanistinę unifikaciją*, tebėra aktualus. Panašiai, kaip jis buvo aktualus tiek Camillo Sittes (Зитте 1993) miesto formavimo meninės apologetikos laikais XIX a., tiek ir septintajame dešimtmetyje, kai kilo antimodernistinės urbanistikos teorijos banga, kurios atstovai buvo Jane Jacobs, Christofer Alexander (Alexander 1987) bei Kevin Lynch (Lynch 1960), ir vėliau, kai aštuntame dešimtmetyje buvo sukurtos tradicionalistinės miesto erdvės formavimo teorijos, kurios atstovai buvo broliai Leon ir Rob Krier (Krier, L. 1993, 2006; Krier, R. 1985, 1995, 2008). Šis klausimas yra aktualus ir šiandien, nes po sparčios urbanizacijos bangos per pastarąjį dešimtmetį daugelis Lietuvos miestų, ir ypač sostinė Vilnius, ir „iš išorės“ (miestovaizdžio aspektu) ir „iš vidaus“ (lokalaus vizualinio suvokimo aspektu) pakito itin smarkiai. Tai, ką Vakarų miestai pergyveno ir išdiskutavo per daugiau nei pusę amžiaus, Lietuvoje su nemenkomis klaidomis buvo realizuota per ne visus du dešimtmečius, ir tam realizavimui buvo pasitelkti

gerokai senstelėję, o kartais ir nevisiškai aiškūs urbanistiniai konceptai, metodai bei požiūriai. Ir negalima būtų teigti, kad estetiškas bei kompozicinis čia minimos transformacijos aspektai būtų kiek nors tinkami. Daugelis šiandien pasikeitusių Lietuvos miestų pavyzdžių rodo, kad estetiškas bei kompozicinis klausimas kuriant ir naujai formuojant miesto centrus buvo menkai arba visai nepaisomas. Tenka pripažinti, kad čia dominavo kita – kur kas galingesnė – komercinės naudos logika ir jai atstovaujantys socialinės galios subjektai. Tai, kad daugelio Lietuvos miestų kaitos rezultatai estetinio vaizdo prasme nėra geri, rodo, kad iki šiol nėra nei tinkamo požiūrio į šį objektą, nei skiriamas tinkamas dėmesys šiam klausimui.

Analizuojant daug užsienio ir Lietuvos urbanistikos teorijos literatūros šaltinių ir urbanistinės erdvės (*Urban Space*) bei kompozicijos analizės pavyzdžių, pateikiamų šio straipsnio literatūros sąrašė, siekiama apžvelgti ir paanalizuoti urbanistinės (arba miesto) kompozicijos kategorijas, teorines nuostatas bei sampratas. Šiame tekste pateikiami tarpiniai didesnio tyrimo rezultatai. Kai kurios jo tezės ir nuostatos buvo paskelbtos mokslinėse konferencijose bei mokslinėse publikacijose lietuvių ir anglų kalbomis.

Sąvokos *miesto kompozicija* ir *urbanistinė kompozicija* šiame straipsnyje vartojamos sinonimiškai. Urbanistikos teorijoje jos labai dažnai siejamos su C. Sitte „*meniniais miesto statybos pagrindais*“ (Sitte 1993), miesto statybą šiame kontekste suvokiant kaip *urbanistiką*. Pernelyg nesigilinant į pačios urbanistikos sąvoką, kuri ligi šiol Lietuvoje gali būti suprantama

skirtingai, pažymėtina tik tiek, kad ją bendruoju atveju šiame straipsnyje suvoksime kaip „*Urban Design*“ atitikmenį, o C. Sitte požiūrį traktuosime kaip *meninius urbanistikos arba miesto formavimo principus*. Toks bendrinis požiūris atitiks ir vakarietiškas „*Urban Design*“ (Carmona 2003), ir postsovietines – rusiškas „*Градостроительное искусство*“ (Яргина 1986) sampratas.

Miesto kompozicijos ir estetikos vaidmuo urbanistikoje

Bendruoju atveju *urbanistinės kompozicijos* klausimai yra tiesiogiai susiję su miesto planinės ir erdvinės struktūrų estetika. Kadangi ir pačių miestų, ir jų dalių dyžiai yra skirtingi, kompozicijos priemonės ir dėsniai juose irgi yra atpažįstami skirtingai. Tačiau turint omenyje, kad, kalbant estetinėmis kategorijomis apie miesto sandarą, labai dažnai sprendžiami skirtingo lygmens (arba mastelio) ir pobūdžio klausimai, *urbanistinė kompozicija* apima visus šiuos lygmenis ir todėl esama skirtingų jos sampratų bei traktavimų. Jie gali būti ir subjektyvūs, ir objektyvūs. Subjektyvumo ir objektyvumo laipsnis, kai kalbama apie miesto struktūrą bei erdvę, bendruoju atveju parodytas 1 pav. Jis rodo, kad kuo didesnio mastelio yra (urbanistinis, architektūrinis ar dizaino) objektas (kūriny), tuo mažiau subjektyvių aspektų jame yra, ir atvirkščiai, kuo objektas mažesnis, tuo daugiau jame yra meninės veiklos ir kartu subjektyvumo. Tik miesto lygmens (1 pav.) masteliu atsiranda aiškus meninės kūrybos

MIKRO- IR MAKROSISTEMŲ HIERARCHIJA	FORMAVIMO KRITERIJAI
ŽEMYNAS	OBJEKTIVŪS
REGIONAS	
VALSTYBĖ	
APSKRITIS	
AGLOMERACIJA	OBJEKTIVŪS + SUBJEKTYVŪS
MIESTAS	
RAJONAS	OBJEKTIVŪS + SUBJEKTYVŪS
URBANISTINIS KOMPLEKSAS	OBJEKTIVŪS + SUBJEKTYVŪS
KVARTALAS/	OBJEKTIVŪS + SUBJEKTYVŪS
SKLĖPAS	OBJEKTIVŪS + SUBJEKTYVŪS
PASTATAS	OBJEKTIVŪS + SUBJEKTYVŪS
INTERJERAS/ VIDINĖ ERDVĖ	OBJEKTIVŪS + SUBJEKTYVŪS
OBJEKTAS ERDVĖJE	OBJEKTIVŪS + SUBJEKTYVŪS

1 pav. Subjektyvumo ir objektyvumo santykis skirtingo mastelio sistemų hierarchijoje

Fig. 1. Relationship between the subjectivity and objectivity within the hierarchy of different-scale systems

elementas bei subjektyvių vertinimo kriterijų¹. Ir tai tokiais atvejais, kai mieste (tiek plano sandaroje, tiek erdvėje) gali būti atpažįstami estetiški kompoziciniai dėsningumai ir meninės kūrybos rezultatai. Dažniausiai – kuo miestas didesnis, tuo šie dėsniai atpažįstami sunkiau, o estetiški ir kompoziciniai elementas bei jo analizė yra nelabai galima.

Remiantis apsibrėžta *urbanistikos* samprata, *miesto kompozicija* susijusi su erdve ir tūriu, net jei kalbame apie miesto plano kompoziciją, šie du dalykai urbanistikoje neturi būti ignoruojami. Ten, kur atsiranda labiau subjektyvumo kriterijais paremtos meninės kūrybos elementų, kuriant miesto erdvės kompoziciją ir ją analizuojant, paprastai irgi pasitelkiami objektyvesni požūriai, kriterijai ir jų sistemos. Todėl tradiciškai bet kokia *urbanistinė kompozicija* nėra visiškai subjektyvios kūrybos rezultatas.

Kita *urbanistinės kompozicijos* sąvokos problemiško esmė yra ta, kad ne visais atvejais miestas buvo meninės kūrybos rezultatas. Toli gražu ne visais atvejais jis vystėsi planingai arba naudojant iš anksto parengtą planą. Tai labiausiai liečia ankstyvuosius ir viduramžių miestus, kurie vystėsi stichiškai ir natūraliai. Dažnai tokio miesto erdvinėje išraiškoje meninio formavimo požymiai yra labai reti ir sunkiai pastebimi. Tokio miesto formavimui konkretūs kompoziciniai ir meniniai dėsniai ar kanonai įtakos nedarė, veikiau funkciniai, utilitarūs reikalavimai bei vietos (vietovės) sociokultūrinės charakteristikos – dislokacija gamtinio karkaso atžvilgiu, socioekonominės sąlygos ir pan. Tačiau beveik visais atvejais šiuose savaime susiklosčiusių miestų pavyzdžiuose atpažinsime savaiminės, natūralios raidos dėsningumus, kurie veikė planinės struktūros susidarymo logiką, tačiau ar galėtume tokius pavyzdžius pavadinti *urbanistine kompozicija* – tai vis dar yra diskutuotinas klausimas. Matyt, pagrindinis argumentas, svarstant šį klausimą, būtų estetikos ir kompozicijos santykis miestuose arba tai, kiek savaime susiklosčiusi miesto planinė ir erdvinė sandaros yra ar gali būti estetiškos, kai jų raidoje meniniai bei kompoziciniai dėsniai naudoti nebuvo. Ir atvirkščiai, aiškius kompozicinius dėsnius išreiškianti miesto struktūra ne visada yra estetiška tiek plano, tiek erdvinės sandaros aspektais (1 lentelė).

¹ Bet kurią urbanistinę situaciją galima vertinti ir argumentuoti skirtingai. Kaip rodo urbanistikos istorija, skirtingais miesto raidos etapais priklausomai nuo vyraujančios sociokultūrinės situacijos ir ideologijos tos pačios arba panašios miesto formavimo problemos buvo sprendžiamos visiškai skirtingai.

Taigi bendrai estetiški urbanistikos klausimai labai glaudžiai susiję su laikotarpio mados ir išpažįstama grožio doktrina bei kanonais, kurie per laiką kinta. Todėl vertinant miesto struktūrą ir vaizdą estetiniu požiūriu, vienareikšmio, universalaus atsakymo paprastai nėra. Jei sutiktume, kad ir vienu, ir kitu atveju egzistuoja bendras grožio vardiklis (arba sutartinai galėtume teigti, kad, remiantis objektyviais kriterijais, tam tikru laikotarpiu mes vertiname per laiką suformuotą urbanistinę struktūrą kaip esančią geros arba blogos estetikos kokybės), tai toks vertinimas būtų universalus. Tačiau nei bendras grožio kanonas, nei bendrinė kriterijų sistema vertinant urbanistikos kūrinių estetiką neegzistuoja. Todėl jos vertinimas iš laiko perspektyvos yra dalinis, paremtas šiandien galiojančiais grožio kanonais ir estetinė doktrina². Įdomu, kad skirtingais laikotarpiais miesto estetiški grožis buvo suvokiamas diametraliai priešingai (Parker 2004; Clark 2009; Wagner 2006; Bacon 1976; Hall 2002). Čia galėtume palyginti naujus ankstyvojo klasicizmo miestus su jų istoriniais branduoliais – senamiesčiais, kurie tuo metu nebuvo vertinami teigiamai. Ta pati problema egzistuoja kalbant apie modernistinę urbanistiką (Le Corbusier 1987), kai tam tikru laikotarpiu šie kūriniai buvo vertinami ir dėl savo estetikos, ir dėl funkcionalumo, tačiau per pusę amžiaus kintant požiūriui į urbanistiką ir grožio sampratomis visuomenėje, šie kūriniai nebėra taip gerai vertinami kaip anksčiau. Taigi čia susiduriame su vertinimo universalumo ir kompleksiško problema. Reikia pažymėti, kad kompozicijos ir estetikos santykis urbanistikoje kol kas nėra kompleksiskai nagrinėtas. Plačiau šia tema aptariančių darbų yra postsovietinėje erdvėje ir ypač rusiškoje urbanistikos mokykloje. Paminėtini tokie autoriai kaip Z. N. Jargina, Stepanova, G. I. Zosimov, Beliajeva (Яргина 1981, 1991; Степанова 2005, 2006; Зосимов 1976, 1986; Беляева 1977, 1980). Vakarų urbanistikos (*Urban design*) teoriniuose darbuose urbanistikos ir estetikos santykis taip pat nėra plačiau ar kompleksiskai nagrinėjamas. Šios tradicijos urbanistikoje estetika labiau yra siejama su kognityviniu ir estetiniu erdvės suvokimu ir vertinimu (Cullen 1995; Salinger 1999; Moughtin 1999, 2003; Carmona 2003).

² Galimas universalesnis kriterijus šiame diskurse galėtų būti atitiktis to laikotarpio estetiškiems kanonams ir etalonams. Tačiau čia atsiranda paminklosauginis aspektas, kuris nėra tiesiogiai susijęs su straipsnio objektu.

1 lentelė. Kompozicijos ir estetikos santykis vertinant skirtingai suformuoto miesto struktūrą

Table 1. Relationship between composition and aesthetics in evaluation of a city structure developed in two different ways

	Formuojasi stichiškai, savaimingai	Formuojama planingai
Urbanistinė kompozicija	Kaip savitumas Vyrauja natūralios raidos dėsniai, artimi gamtos tvarkai	Kaip dėsnis ir kanonas Vyrauja sąmoningos veiklos dėsniai, artimi fabriko tvarkai
Miesto estetika	Miesto „išorės“ (miestovaizdžio) ir „vidaus“ grožis apibūdinamas tam tikru laikotarpiu nustatytais kaip norma estetinė doktrina, mados ir grožio kanonais bei sampratomis. Vyrauja subjektyvus vertinimas. Bendrinis vardiklis ir kriterijų sistema nustatomi gana sunkiai. Galima bendrinė vertybinė kriterijų sistema ir jos norminimas arba reguliavimas.	

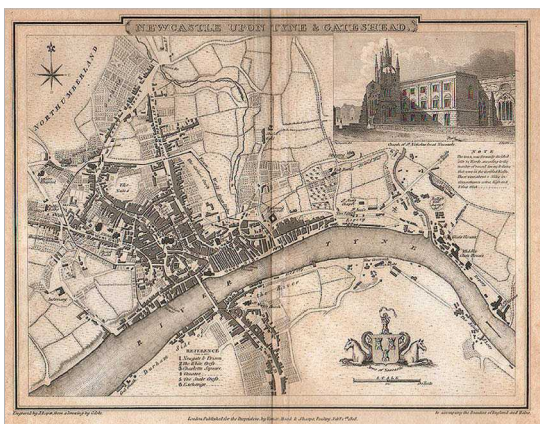
Miesto kompozicijos sampratos Vakarų ir postsovietinėje urbanistikos tradicijoje

Bendruoju atveju kompozicija yra (lot. *Compositio* – sudėstymas, sukūrimas): meno kūrinio elementų išdėstymas, jų tarpusavio ryšys ir santykis su visuma; sandara, struktūra, konstrukcija, architektonika (Interaktyvus tarptautinių žodžių žodynas „Interleksis“). Ši apibrėžtis gerokai koreguojasi, kai kalbama apie miesto arba urbanistinę kompoziciją. Kaip jau minėta, miesto kompozicijos objektas yra susijęs su miesto struktūros ir erdvės estetikos klausimais, tačiau šio objekto samprata yra įvairialypė. Pačiu bendriausiu atveju (kalbant apie makromastelį) miesto kompozicija siejasi su miesto kaip meninės kūrybos objekto koncepcija. Šis požiūris egzistuoja seniai ir siejasi su planinga miesto formavimo veikla, skiriant dėmesį išskirtinėms miesto dalims arba ansambliams. Čia esama dvejopo požiūrio: viena vertus, miestas ir jo erdvinė bei plano sandara yra kuriami kaip vientisas kūrinys nuo pradžios iki pabaigos. Kita vertus, estetiški kompozicijos dėsniai taikomi esamo miesto plano ir erdvinės struktūros plėtrai, ją rekonstruojant arba prie jos prisiderinant. Abiem atvejais miesto kompozicija yra sudėtinė planuojamo miesto įvairiapusės raidos programos dalis, kuriai, be kita ko, yra būdingi ir estetiški požymiai. Tačiau kartu su estetinėmis kompozicijos problemomis šios veiklos procese yra sprendžiami ir funkciniai, ir techniniai – utilitarūs, ir socialiniai klausimai. Todėl dažniausiai *urbanistinė kompozicija* yra didesnio miesto formavimo problemų komplekso dalis. Miesto kaip meninės veiklos rezultato koncepcija nuo septintojo dešimtmečio buvo aršiai kritikuojama, atkreipiant dėmesį ir į kitas svarbias miesto formavimo problemas – socialines, kultūrines ir pan. Taip kilo reakcija į modernistinį (Le Corbusier, F. L. Wright ir kitų) architektūrinį miesto formavimo

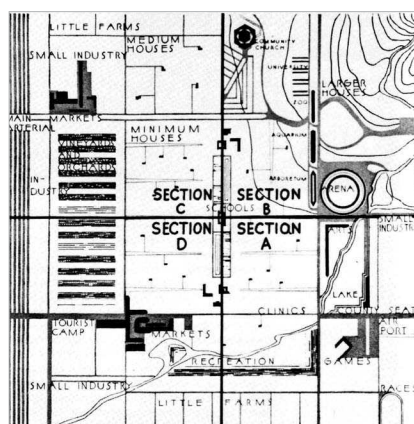
požiūrį, o miestas kaip meninės veiklos rezultatas ir kaip autorinė koncepcija nebeteko galios. Miesto formavimas ir urbanistika tapo tarpdisciplininis mokslas, nebesutelktu į vieną profesinę sritį.

Analizuojant su šiuo klausimu susijusius skirtingo laikotarpio literatūros šaltinius, matomos kelios esminės sampratos tradicijos: Vakarų ir postsovietinio urbanizmo tradicijos skirtumas. Samprata „miesto kompozicija“ arba „*Urban Composition*“ Vakarų urbanistinėje literatūroje sutinkama gana retai. Dažniausiai tai menotyriniai tekstai apie miesto erdvės (*Urban Space*) formavimą mažesniu nei viso miesto masteliu. Dažniausiai „*Urban composition*“ sąvoka vartojama, kalbant apie architektūrinių ir urbanistinių kompleksų plano, erdvės kompozicijos dėsningumus bei viešąsias miesto erdves. Vakarų miesto erdvės formavimo (*Urban design*) tradicijoje miesto ir jo dalių estetiški klausimai itin plačiu mastu nesprendžiami. Šis objektas labiausiai siejamas su erdvės suvokimo (*Visual perception*) ir didesnių architektūrinių ansamblių kompozicija, o sąvoka vartojama gerokai siauriau nei postsovietinėje ir rusiškoje tradicijoje. Tikėtina, kad tokio apibendrinto miesto kompozicijos požiūrio nebuvimas šiuolaikinėje Vakarų urbanistikoje (*Urban design*) yra nulemtas ilgalaikės miestų formavimo patirties, kurios viena pagrindinių sąlygų yra privati nuosavybė ir daugelio socialinių subjektų dalyvavimas miesto planavimo, formavimo procese. Tik labai retais atvejais miestas yra kuriamas kaip vientisa kompozicinė visuma (2 pav.). Daugeliu atvejų europinėje tradicijoje miesto erdvės formavimas (*Urban design*) siejamas su esamo miesto ar jo dalies plėtra ir formavimu, atsižvelgiant į jau esančias sąlygas bei situaciją, prisitaikant prie jų. Tik atsiradus kokiems nors ypatingiems precedentams ar sąlygoms, miestas kuriamas kaip užbaigtas meninis kūrinys, tačiau tokiam žingsniui reikalingos

a)

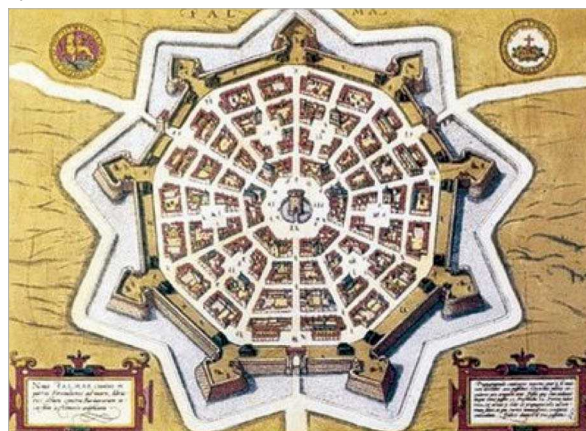
d)

b)

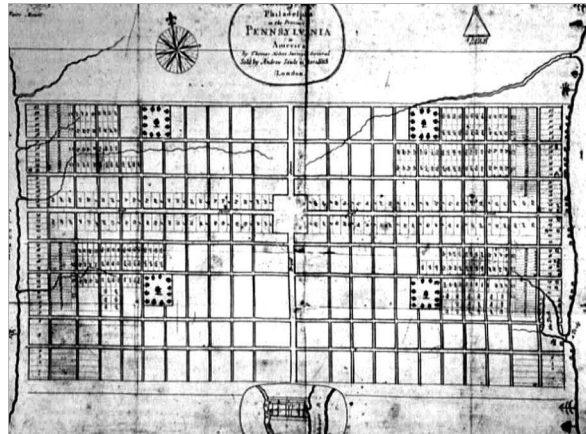
e)

c)

f)

2 pav. Savaime (kairėje) susiformavusių ir planingai (dešinėje) suformuotų miestų planai: a – Newcastle prie Tyne upės ir Gateshead (Jungtinė Karalystė) miesto planas, XIX a.; b – ZIERIKZEE miesto planas, XVII a., sudarytas J. Blaeu; c – Lisabonos miesto planas XVII a.; d – Frank Loyd Wright. Broadacre City' planas 1934–1935m.; e – Palmanova miesto planas, XVI a.; f – Filadelfijos (Pensilvanijos) valstijos miesto planas. Autorius William Penn, 1682 m.

Fig. 2. Layouts of spontaneously developed cities (on the left) and preplanned cities (on the right): (a – New-castle upon Tyne and Gateshead (UK) town plan, the 19th century; b – ZIERIKZEE town plan made up by J.Blaeu, the 17th century; c – Lisbon city plan, the 17th century; d – Frank Loyd Wright. Broadacre City plan, 1934-35; e – Palmanova town plan, the 16th century; f – Philadelphia (Pensylvania) town by William Penn, 1682)

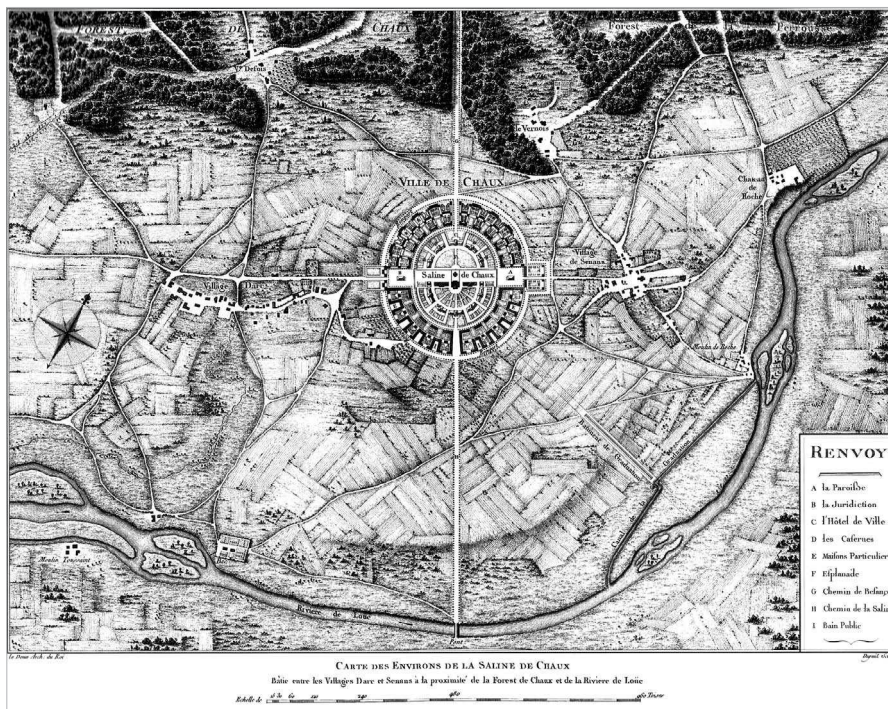
ypatingos ir greitai pakitusios miesto raidos sociokultūrinės sąlygos ar aplinkybės (pavyzdžiui, gerokai paspartėjęs ekonominis augimas, nekilnojamojo turto plėtra ir vystymas, socialinės tvarkos transformacijos ar kokie nors kiti ypatingi globalinės miesto raidos sąlygas keičiantys ar veikiantys įvykiai ir veiksniai)³. Tačiau ir tokiais atvejais Vakarų urbanistikos tradicijoje miestas kaip kompozicinė visuma aprėpiamas ir formuojamas gana retai. Dažniausiai ir todėl, kad intensyvesnis formavimas bei plėtra yra telkiami į jau esamas metropolijas, kurios ir dydžiu, ir struktūra yra sudėtingos, gerokai suvaržytos privačios nuosavybės bei kitų globalinių

(bendrųjų) raidos sąlygų. Tačiau taip pat pažymėtina, kad ir šioje tradicijoje tiek miesto kompozicija ir jos objektas, tiek jos elementai įvardijami gana skirtingai (Rob Krier, Cliff Moughtin ir t. t.). Reikia pažymėti, kad bendrinio termino nėra, ir kaip problema šis klausimas nėra keliamas Vakarų urbanistikos tradicijoje (3–7 pav. pateikiami skirtingo laikotarpio miesto kaip užbaigto kūrinio pavyzdžiai).

Egzistuoja ir kita miesto kompozicijos samprata, būdinga modernistinei ir tarybinių laikų urbanistikos mokyklai. Tai požiūris, išlikęs iki šių dienų kai kuriose postsovietinės geopolitinės erdvės valstybėse: Lenkijoje (Wejher 2008), Rusijoje, mažiau – Čekijoje (Hruza 1965). Čia urbanistinė kompozicijos sąvoka vartojama kur kas dažniau ir terminas yra gana polifunkciškas. Taigi urbanistinė kompozicija masteliu aprėpia ne tik viešąsias erdves ar mikrorajonus, bet ir visą miestą ar net miestų aglomeracijas⁴ (Vanagas 2003, 2008). Šioje

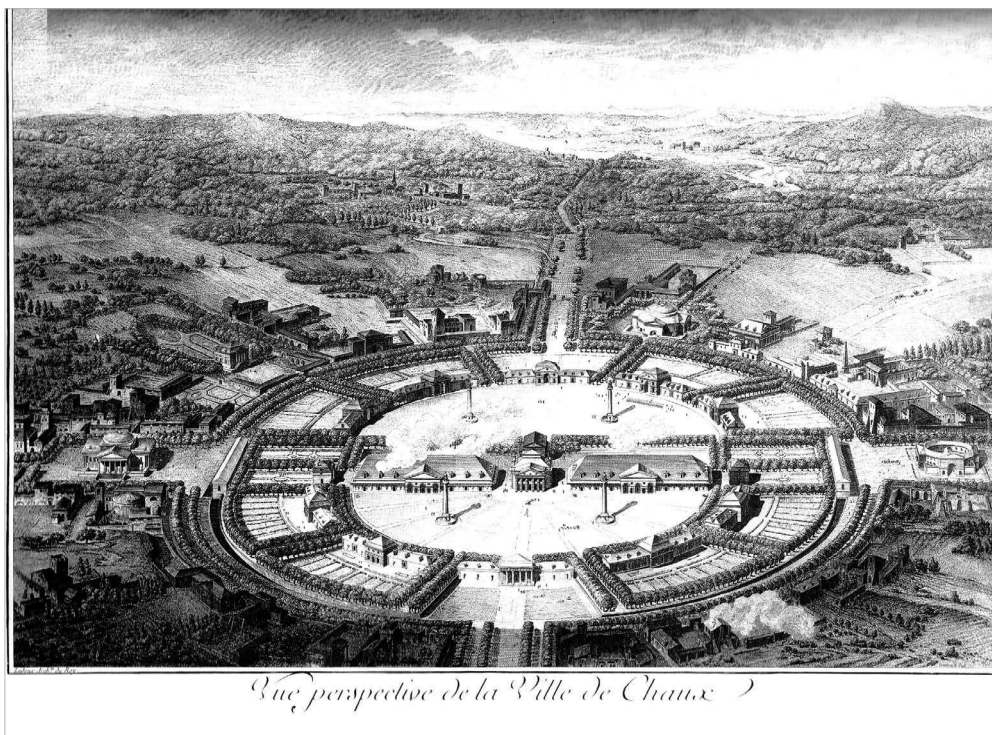
³ Prie tokių įvykių galima priskirti ir olimpinės žaidynės, kurios XX a. tapo vienu iš esminių miesto raidą veikiančių veiksnių. Neretai dėl šio įvykio pastatomi atskiri miestų kvartalai ir dalys. Tai veiksny, darantis įtaką ne tik miestovaizdžiui, bet ir kai kada struktūrai. Tačiau ir šiais atvejais miestas kaip visuma transformuojamas itin retai. Didžiausios transformacijos pavyzdys – Pekino miestas 2008 metais. Tačiau šiuo atveju vystytojas, socialinės galios subjektas buvo valstybė. Ir tokios transformacijos įmanomos tik tada, kai socialinė galia yra sutelkta vieno socialinės galios subjekto rankose. Totalitarinėje visuomenėje kiti tradiciniai galios subjektai nei pačios galios, nei svertų, nei resursų veikti neturi.

⁴ Įdomu palyginti net lietuviškojo urbanistinės tradicijos konteksto urbanistinės kompozicijos apibrėžtis. Pavyzdžiui, J. Vanago ir V. Jurkšto urbanistinės kompozicijos sampratos skiriasi iš esmės.

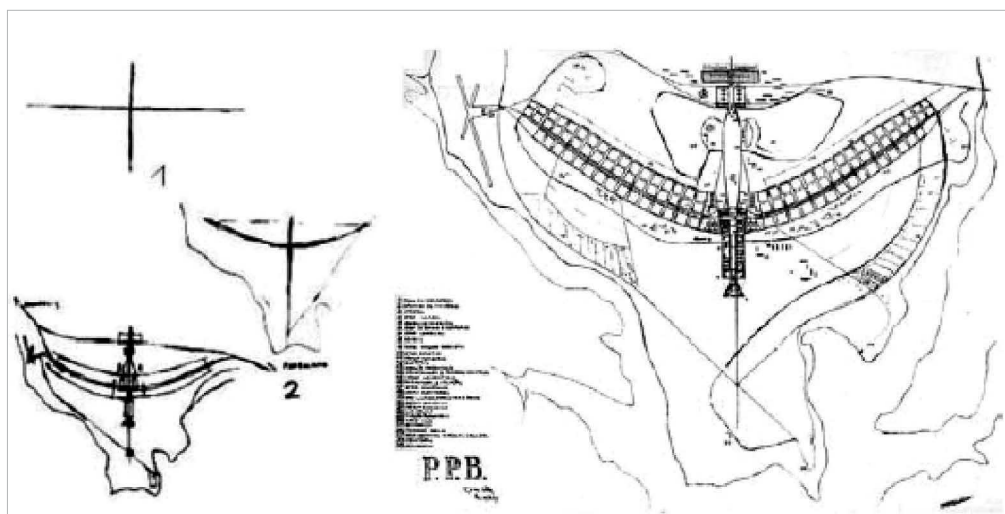
3 pav. Saline de Chaux miesto planas, 1774–1779 m. Autorius Claude Nicolas Ledoux (iš Claude-Nicolas Ledoux *L'architecture considérée sous le rapport de l'art, des mœurs et de la législation. Tome premier*, 1804 m.)

Fig. 3. Saline de Chaux town plan by Claude Nicolas Ledoux (1774–79). (Source: Claude-Nicolas Ledoux, *L'architecture considérée sous le rapport de l'art, des mœurs et de la législation. Tome premier*, 1804)

4 pav. Saline de Chaux miesto planas. Autorius Claude Nicolas Ledoux, 1774–1779 m. perspektyva (iš Claude-Nicolas Ledoux *L'architecture considérée sous le rapport de l'art, des mœurs et de la législation. Tome premier*, 1804 m.)

Fig. 4. Saline de Chaux town plan by Claude Nicolas Ledoux (1774-79). (Source: Claude-Nicolas Ledoux, *L'architecture considérée sous le rapport de l'art, des mœurs et de la législation. Tome premier*, 1804)

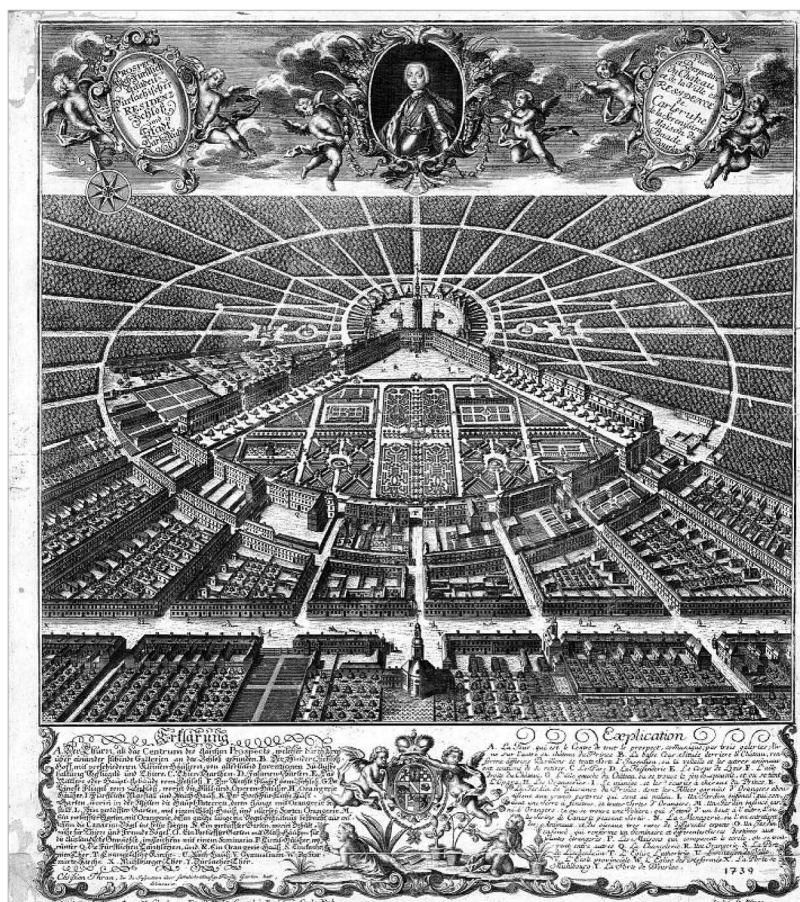
5 pav. Brazilijos miesto kompozicijos planas. Autorius Lucio Costa, 1957 m.

Fig. 5. Brasília (Brasil) town composition plan by Lucio Costa, 1957

6 pav. Kanberos Parlamento rūmų vaizdas, 1988 m. Autorius Mitchell/Giurgola Architects (šaltinis: Gordon 2006)

Fig. 6. View on the Parliament House in Canberra (Australia) by Mitchell/Giurgola Architects, 1988 (Source: Gordon 2006)

7 pav. Karlsrūhės miesto planas, 1739 m. Autorius Christian Thran

Fig. 7. Karlsruhe (Germany) town plan by Christian Thran, 1739.

tradicijoje kompozicijai kaip meninei kūrybai skiriamas nemažas dėmesys. Miesto kompozicijos samprata čia apima ir vizualinio suvokimo, ir makromastelio urbanistinių struktūrų formavimo klausimus. Toks tradicijos požiūris yra suformuotas sociokultūrinio konteksto sąlygų, kai socialinės tvarkos modelis (be privačios nuosavybės) leido planingai formuoti miestus kur kas intensyviau, ir ta veikla nebuvo taip nulemta nuosavybės ar kitų tradiciniam europiniam miestui būdingų suvaržymų. Tuo metu buvo kuriami nauji pramoniniai miestai nuo pradžių iki pabaigos kaip meninės kūrybos rezultatas. Be politinio ideologinio pobūdžio įtakų, čia svarbi buvo ir vyravusi estetinė ideologija bei utopiniai naujų miestų vaizdiniai ir įvaizdžiai (pateikiantys socialinio gyvenimo ar kitus antropologinius įvaizdžius kaip siekiamybę), kurie buvo realizuojami, pasitelkiant modernistinę miesto ir jo erdvės kūrimo koncepciją. Kadangi šioje urbanistikoje santykis su tradiciniu miestu buvo nevienareikšmis, apie aštuntą dešimtmetį kilo istorinių branduolių regeneracijos idėjų, kuriomis remiantis buvo iš dalies sprendžiami estetiniai šios miesto dalies klausimai ir taip suformuotas gana savitas požiūris į istorines vertybes ir miesto kompoziciją. Tuomentinės regeneracijos procesą ir valdė, ir finansavo valstybė, spręsdama klausimą gana kompleksiskai, todėl atsirado istorinio branduolio *tūrinės erdvinės kompozicijos*⁵ (Jurkštas 1994, 1975, 1977) tyrimų metodų, kurie akumuliuojo struktūrinės, kognityvinės ir net emocinės analizės metodus siekiant įvertinti ir regeneruoti po Antrojo pasaulinio karo suniokotų istorinių miesto branduolių urbanistinį audinį bei vaizdą. Tačiau labai neretais atvejais, kai tradicinės nuosavybės formos veikiamas miesto modulinis tinklas – morfotipas – neegzistavo, sprendžiant regeneracijos ir harmonizavimo problemas, buvo apsiribota naujos architektūros įterpimu į tradicinę istorinio branduolio miesto struktūrą. O šio mastelio lygmenyje urbanistinė kompozicija sprendė estetinius bei kokybinius architektūros ir miesto audinio klausimus (K. Wejchert, V. Jurkštas, J. Hruza ir kiti). Akivaizdžiausiai šios tradicijos urbanistinės kompozicijos sampratos polifunkciškumas apibūdinamas profesoriaus J. Vanago urbanistinės kompozicijos definicijomis, pagal kurias urbanistinė kompozicija yra ir „vyksmas“, ir „urbanistinio plano organizacija“, ir „vizualinių charakteristikų visuma“, taip pat jos esmė

„<...> vizualinė erdvinė idėja, turinys ir būdas, kuriuo ji demonstruojama stebėtoji“. Anot šio autoriaus, „urbanistinė kompozicija gali būti suprantama dviem aspektais: grynai kaip suformuota plano sandara ir kaip vizualinis suvokimas natūroje (būdas, kaip urbanistinių objektų priima stebėtojas)“. Ši apibrėžtis siejama ne tik su miestu, su jo dalies ir su mažesnio urbanistinio ansamblio estetiniu sprendiniu, bet ir su viso regiono kraštovaizdžio menine estetika (Vanagas 2008: 49). Tokia urbanistinės kompozicijos visa apimanti sąvoka būdinga tik postsovietinės urbanistikos tradicijai⁶, nes kitais atvejais Vakarų urbanistikos tradicijoje meninės kompozicijos šio mastelio lygmenyje niekas iš tyrinėtojų ar teoretikų neįžvelgia.

Apibendrinimai

Apibendrinant būtina pabrėžti, kad miesto (arba urbanistinės) kompozicijos samprata vis dar yra platoka ir nekonkretizuota. Skirtingi teoretikai ir architektūrinės bei urbanistinės veiklos profesionalai ją vartoja skirtingai. O skirtingos urbanistinės ir miesto formavimo tradicijos šį terminą traktuoja skirtingai tiek mastelio, tiek ir svarbos miesto formavimo veiklai aspektais.

Taip pat požiūrių skirtumai yra nulemti miesto kaip meninės kūrybos objekto traktavimo urbanistikos tradicijoje ir kūrėjo autorystės galių paisymo, taip pat to, kiek priemonių ir sprendimo galios yra sukoncentruota vienoje rankose. Tai modernistinio ir tradicionalistinio požiūrių prieštaravimas, kurie miesto formavimo praktikoje reiškėsi skirtingais laikotarpiais vis kitaip. Tačiau Vakarų urbanistikos (*Urban design*) tradicija evoliucionavo tiek, kad vieno modernistinio urbanistinio požiūrio iš esmės atsisakė. Kita vertus šiame kontekste miestai vystėsi be esminių socialinės tvarkos pakitimų. Postsovietinėje urbanistikos tradicijoje šis modernistinis požiūris dar vis gajus, nors esama perimamumo ir pereinamojo laikotarpio požymių. Tačiau miestų centrų plėtotės pavyzdžiai Lietuvoje rodo, kad šiai raidai buvo pasirinkti ir realizuojami dar sovietiniais metais sukurti urbanistiniai konceptai, kurie ne visada koreliavo su tradicine miesto struktūra ar miestovaizdžiu. Kodėl, stipriai pasikeitus sociokultūrinio konteksto sąlygoms, miesto raidos ir

⁵ Terminas „tūrinė ir erdvinė kompozicija“ yra vertinys iš rusų kalbos (Срепанов 2007). Šia kalba buvo parašyta nemažai. Vytauto Jurkšto tūrinės ir erdvinės kompozicijos samprata yra kiek platesnė nei rusiškuose šaltiniuose dėl platesnio taikomojo pobūdžio.

⁶ J. Vanagas savo vadovyje „Miesto teorija“ urbanistinę kompoziciją įvardija dvejopai: „plačiąja prasme – urbanistinio arba teritorinio planavimo objekto plano meninė organizacija; tikslingas miesto arba jo dalies organizavimo procesas, kurio metu atsižvelgiant į esamas ir siūlomas sąlygas, ieškoma racionalaus funkcinio, visuomeninio – ūkinio ir architektūrinio – meninio sprendinio. Siauresniąją prasme – tai kompozicinis vyksmas, kurio metu akcentuojamos meninės plastinės vertybės <...>“.

vaizdo formavimo konceptai nepakito – nėra iki galo aišku. Veikiausiai socialinės tvarkos transformacija dar nereiškia mentalinės transformacijos, o sprendžianti urbanistinės plėtros klausimus konjunkтура tam tikru momentu nepakito ir idėjų bei požiūrių nebuvo pakenkami (juolab kad sprendimo galias turėjo tos pačios kartos ir urbanistinės mokyklos specialistai).

Taip pat būtina pažymėti, kad:

- a) egzistuoja daug skirtingų urbanistinės arba miesto kompozicijos sampratų, kurios skiriasi tiek objekto apimtimi ir ribomis, tiek ir kokybinio turinio nusakymo aspektais. Terminas ir sąvoka daug dažniau bei plačiau vartojami postsovietinėje urbanistikoje, o Vakaruose jie yra kur kas siauresni;
- b) galima išskirti kelias skirtingas urbanistikos tradicijas, kurios skirtingai traktuoja ir patį urbanistikos kompozicijos objektą, ir tyrimo prielaidas: tai Vakarų urbanistikos tradicija ir postsovietinė. Pirmoji dėl miesto formavimo ypatumų ir veikiamų sociokultūrinių sąlygų suformavo lokalesnį požiūrį į miesto kaip visumos estetinį kūrimą. Antroji urbanistinė tradicija, paveikta kitokios miesto kūrimo patirties, suformavo kur kas platesnę (visa apimančią) urbanistinės kompozicijos sampratą.

Literatūra

- Alexander, Ch. 1987. *A New Theory of Urban Design*. Oxford: Oxford University Press.
- Bacon, E. N. 1976. *Design of Cities: Revised Edition*. Penguin (Non-Classics).
- Carmona, M.; Heath, T.; Oc, T.; Tiesdell, S. 2003. *Public Places-Urban Spaces*. Architectural Press.
- Clark, P. 2009. *European Cities and Towns 400-2000*. Oxford university Press.
- Cullen, G. 1995. *Oncise townscape*. Architectural Press.
- Gordon, D. 2006. *Planning 20th Century Capital Cities*. Routledge.
- Hall, P. 2002. *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Wiley-Blackwell.
- Hruza, J. 1965. *Teorie Mesta*. Praga (in Czech).
- Interaktyvus tarptautinių žodžių žodynas „Interleksis“ [žiūrėta 2010 09 01]. Prieiga per internetą: <<http://www.fotonija.lt/edictionaries/ui/FullDictionary.aspx>>.
- Jurkštas, V. 1975. Kauno senamiesčio tūrinė-erdvinė kompozicija, *Architektūros paminklai* 3: 98–120.
- Jurkštas, V. 1977. Vilniaus senamiesčio tūrinė-erdvinė kompozicija, *Architektūros paminklai* 4: 36–57.
- Jurkštas, V. 1994. *Senamiesčių regeneracija. Architektūros harmonizavimo problema*. Vilnius: Technika.
- Krier, L. 1995. *Houses, Palaces, Cities (Architectural Design Profile)*, *Architectural Design? Editions*. New Your City.
- Krier, L. 2008. *Architecture: Choice or Fate: Travel Size Series*. Papadakis Publishers. London.
- Krier, R. 1993. *Urban Space*. Rizzolli. New Your City.
- Krier, R. 2006. *Town Spaces: Contemporary Interpretations in Traditional Urbanism*. Birkhauser.
- Le Corbusier. 1987. *The City of To – Morrow and Its Planning*. New York: Dover Publications.
- Ledoux, C. N. 1804. *L'architecture considérée sous le rapport de l'art, des moeurs et de la législation. Tome premier*. Paris.
- Lynch, K. 1960. *The Image of the City*. The MIT Press. Cambridge MA.
- Moughtin, C. 2003. *Urban Design. Street and Square*. Amsterdam, Boston et al.: Architectural Press.
- Moughtin, C.; Cuesta, R.; Sarris, Ch.; Signoretta, P. 1999. *Urban Design: Methods and Techniques*. Oxford: Architectural Press.
- Parker, S. 2004. *Urban Theory and Urban Experience*. Routledge.
- Salingaros, N. A. 1999. Urban Space and its Information Field, *Journal of Urban Design* 4: 29–49. doi:10.1080/13574809908724437
- Vanagas, J. 2003. *Miesto teorija: vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Vanagas, J. 2008. *Urbanistikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Technika. doi:10.3846/982-S
- Wagner, M. 2006. *The Geometries of Visual Space*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers. London.
- Wejchert, K. 2008. *Elementy kompozycji urbanistycznej*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.
- Беляева, Е. Л. 1977. *Архитектурно-пространственная среда города как объект зрительного восприятия*. Москва: Стройиздат.
- Зитте, К. 1993. *Художественные основы градостроительства*. Москва: Стройиздат.
- Зосимов, Г. И. 1976. *Пространственная организация города (модуль в планировочной структуре)*. Москва: Стройиздат.
- Степанов, А. В. и др. 2007. *Объемно-пространственная композиция*. Москва: Стройиздат.
- Степанова, С. А. 2005. Образно-интеллектуальная сторона зрительной активности человека, в кн.: *Материалы всероссийской электронной заочной научно-практической конференции «Высшая школа в период модернизации образования, опыт, проблемы, перспективы»*, 161–165.
- Степанова, С. А. 2006. Эволюция визуального образа города, *Архитектон: известия вузов* №5 [interaktyvus] [žiūrėta 2010 09 01]. Prieiga per internetą: <<http://archvuz.ru.>>
- Яргина, З. К. 1981. *Градостроительный анализ*. Москва: Стройиздат.
- Яргина, З. Н. 1991. *Эстетика города*. Москва: Стройиздат.
- Яргина, З. Н.; Косицкий, Я. В.; Владимиров, В. В.; Гутнов, А. Э.; Микулина, Е. М.; Сосновский, В. А. 1986. *Основы теории градостроительства*. Под ред. З. Н. Яргиной. Москва: Стройиздат.

ABOUT THE ISSUE OF THE URBAN COMPOSITION CONCEPT

T. Grunskis

Summary. A city nowadays has become a really complex and multi-layered structure containing the features of a phenomenon. It is a formation that has transformed or forced to rethinking many “standardized” urbanistic theories and approaches. By its shape and content it is a dynamic, constantly changing and multiple system related to other larger urban structures forming larger-scale urbanized networks. Due to such peculiarities, the city and its aesthetic qualities can no longer be judged and defined by the categories of the 19th and 20th centuries. Its issues and problems have long ago trespassed the boundaries of a single scientific discipline. Nevertheless, the issue of urban aesthetics and composition still remains very relevant, especially bearing in mind recent *global socio-cultural conditions* and the related *urban unification*, as, following the intense wave of urbanization, many Lithuanian towns, with the capital Vilnius preeminently, have changed a lot, both on “the outside” (cityscape) and “the inside” (local visual perception) within the last decade. Many examples of such recently transformed towns in Lithuania just testify the fact that the issue of aesthetics and composition has been almost or totally ignored in further developing or newly shaping the centers of such towns. By exploring quite a large number of foreign and Lithuanian sources of urban theory and examples of urban space and composition analysis (these are presented in the attached bibliography), the article author aims at reviewing and analyzing the categories of urban composition, its theoretical approaches and insights. This text is a presentation of interim results of the larger research. Some theses and concepts have been also presented in different scientific conferences and publications, in the Lithuanian and English languages.

Generally speaking, the urban composition issues are directly related to the aesthetics of both urban layout structure and spatial structure. With varying sizes of cities and their separate parts, means and laws of composition applied in the cities are recognized in different ways, too. Yet, speaking about the city structure by aesthetic categories, questions of different levels (or scales) and character must be solved really often. As urban composition encompasses all these levels, its different concepts and handlings exist. They can be subjective and objective. The larger the scale of the object (urban, architectural or design piece), the less subjective aspects it contains, and *vice versa*, the smaller the object, the more artistic features may be found

in it and thus subjectivity. Only on the urban-level scale (see Table 1.) a clear element of artistic creation appears and subjective evaluation criteria could be applied.

The other side of the problem of the *urban composition* notion also rests upon the fact that a city has not always been treated as a result of some artistic creation. This is especially true when speaking about the early and medieval towns, which were developing spontaneously and naturally. Signs of artistic formation are very rare and can hardly be found in the spatial structures of such towns. Particular compositional – artistic laws or canons had any influence on the formation of such towns, with functional, utilitarian requirements and the site location and socio-cultural characteristics in respect of the natural framework, socio-economic conditions, etc. standing in the first place. But could such examples be defined by the category of urban composition – this question still remains open. The key argument in discussing this issue could be the relationship between aesthetics and composition in such towns, or, in other words, how much the naturally arranged layout and spatial structure in this kind of towns is or may be aesthetical, when any artistic compositional laws have been applied to such development. Similarly, an urban structure in compliance with clear compositional laws is not necessarily aesthetical in layout and spatial structure aspects.

It is noteworthy that the relationship of composition and aesthetics so far has not been analyzed in complex. More works tackling this issue may be found in the post-soviet area, especially among Russian urban scholars. Such authors as Z. N. Yargina, S. A. Stepanova, G. I. Zosimov and E. L. Beliyeva are worth mentioning. In Western theoretical urban design works the relationship between urbanism and aesthetics has been failed to analyze in complex or at least in some broader perspective. This urban tradition relates aesthetics more to the cognitive and aesthetical perception and evaluation of space.

In the most general case (on the macro-scale) the urban composition relates to the concept of the city as an object of artistic work. This approach was developed a long time ago and relates to the city formation as preplanned activities focusing on exclusive parts of the town or ensembles. This approach is two-fold: on one hand a town and its spatial and layout structures are developed as completed piece from the beginning to the end. On the other – aesthetical composition laws are applied to the development of already existing layout and spatial structure for its reconstruction or adjustment. In both cases urban composition is a constituent part of the multiple town development program, which, *inter alia*, contains also some aesthetical features. Alongside the aesthetical – compositional

Table 1. Relationship between composition and aesthetics in evaluation of a city structure developed in two different ways

	Spontaneous/ Natural Development	Preplanned Development
Urban Composition	As a peculiarity Natural development prevails close to the order of <i>nature</i> .	As a law and canon Laws of premeditated development prevail close to the order of the <i>factory</i> .
Urban Aesthetics	The beauty of a city “on the outside” (cityscape) and “on the inside” is defined by aesthetical doctrines accepted during certain periods of time, fashion and aesthetical canons and concepts. Subjective evaluation prevails. Common denominator and criteria system could be hardly fixed. Common criteria system is possible, and so is its standardization and regulation.	

issues, this developmental process, however, covers the functional, technical – utilitarian and social problems. Therefore *urban composition* is usually an integral part of some larger complex of city formation problems. Analyzing the literature sources of different periods related to this question under research, a few essential traditions of the concept could be seen. Especially noticeable is the difference between the Western and post-soviet urban traditions. The notion *Urban Composition* could be found really rarely in Western urban literature, and usually in art criticism texts about the urban space formation on the scale smaller than the entire city. Most often the concept of *Urban Composition* is used speaking about the layout and space compositional regularities of architectural and urban complexes, as well as urban public spaces. In Western tradition of urban design, aesthetical issues of a city and its parts usually are not solved on especially vast scale. This object is more often related to the visual perception and composition of larger architectural ensembles, and the notion itself is used in a quite narrower sense than in post-soviet and Russian tradition. It is likely that such absence of more general approach to urban composition in modern Western urban design tradition has been determined by the long-term city formation practice with private property being one of the key conditions of such practice and participation of many subjects in the urban planning and formation processes. Only in exclusively rare cases a city is developed as a finished compositional entirety. Merely upon the occurrence of some special precedents or conditions, the city is being developed as a completed artistic piece, but this step is necessarily preceded by some special and fast changing socio-cultural urban development conditions or circumstances (such as rapid acceleration of economic growth, real estate development, social order transformations or some other special events and/or factors changing or influencing global city development conditions). Even in such special cases, the city is rarely perceived and formed as a completed compositional unit in Western urban design tradition. Usually, this is due to the fact that more intense formation and development is concentrated in the existing metropolises, which by their size and structure are complex and fairly restricted private ownership institutions with restricted global (general) development facilities. It is noteworthy, however, that in this tradition urban composition and its object and elements are defined in fairly diverse ways (Rob Krier, Cliff Moughtin, etc.). Western urban design tradition simply has no general term for this notion, and this issue has never been raised as a problem.

Different concept of urban composition was characteristic for modernist and soviet urban design tradition. The same approach still remains today in some post-soviet geopolitical areas – Poland, Russia, a little bit less in Czech Republic. The concept of urban composition is used more often here. Moreover, this term is fairly poly-functional, covering not only public spaces or urban districts, but also the entire city and even its agglomerates. This particular tradition pays a lot of attention to composition as an expression of artistic creation. The notion of urban composition covers the issues of visual perception and even formation of macro-scale urban structures. Such approach in this tradition has been formed by the socio-cultural context conditions, where the model of social order (denying any private property) allowed for the pre-planned and intense urban development, as these activities were not restricted by private property and/or other limitations present in a traditional Western European city. Alongside the political and ideological influences, the dominant aesthetical ideology and

utopian brand-new city images (presenting the social life or other anthropological ideas as an objective) were considered important and realized following the Modernistic concept of the city and its space formation. Whereas in this urban tradition the main stream's relationship with a traditional city was quite ambiguous, the 1970ies saw the wave of historical core regeneration ideas, the realization of which alongside the partial solution of some aesthetical issues in this city part has formed a fairly peculiar approach towards historical values and urban composition. This regeneration process was managed and financed by the state, so the issue was tackled in a fairly complex way, therefore the exploration methods for historical core's *volumetric-spatial composition* were developed accumulating the methods of structural, cognitive and even emotional analysis into one whole in order to evaluate and regenerate the urban tissue and view of historical cores destroyed during the World War II. But most often, as the city modular network – morphotype influenced by traditional form of ownership simply did not exist, regeneration and harmonization problems were confined to insertion of new architecture into the traditional urban structure of the historical core. On such scale urban composition was applied to solve aesthetical – qualitative issues of architecture and urban tissue.

In summary it is noteworthy to emphasize that the concept of urban composition is still wide and remains unconcrete. It is used in different ways and for different purposes by theoreticians, as well as professional architects and urbanists. The aforementioned different urban design traditions handle this term differently, in the aspects of scale and importance within the urban development process. Such differences in the approaches have been determined by treating the city as an object of artistic creation and overemphasizing the author's powers, as well as concentrating the number of urban development instruments and solution powers in "single hands". This is a contradiction between the Modernistic and Traditional approach, which manifested differently in urban development practice, in different periods of time. The Western urban design tradition has been evolving in such a direction, where a single modernistic approach towards urban development has been essentially denied. It is significant, however, that cities in this context developed uninterrupted by any radical changes of the social order. The modernistic approach is still vital in the post-soviet urban tradition, although some signs of continuity and transitional period are obvious. Lithuanian examples of downtown developments show that urban concepts created back in the soviet times were applied and implemented in these activities, and such concepts were not always correlating with traditional city structure and/or cityscape.

Why upon such drastic transformation of conditions within the socio-cultural context urban development and image formation concepts did remain unchanged – is not fully clear. It is most likely that a transformation of social order still does not mean mental transformation. The key professional code applied for solving the urban development problems was not changed at the right moment, and a shortage of ideas and approaches was noticeable (it is noteworthy that solution powers were still left with professionals of the same generation and same urban school).

It is also significant to emphasize that:

- a) A number of different concepts of urban composition exists, and they vary by the scope and boundaries of their object, as well as aspects of presentation of their qualitative content.

The term and definition are more often and broadly used by post-soviet urbanists, whereas in the West this concept is narrower;

- b) A few different urban traditions may be distinguished, which treat the same object of urban composition and research backgrounds differently. The key are the Western and post-soviet traditions of urban design. Due to certain city development peculiarities and socio-cultural conditions, the first has developed a more local approach towards the aesthetical formation of the city as entirety. The second urban design tradition influenced by absolutely different urban development experience has formed much broader (and sometimes overall) concept of urban composition.

Keywords: urban design, urban space, urban composition.

TOMAS GRUNSKIS

PhD, Assoc. Prof., Dept and Fundamentals and Theory of Architecture, Vilnius Gediminas Technical University, Pylimo g. 26/ Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lithuania.

E-mail: grunskis@gmail.com. Web: www.grunskis.net

Publications: of author of 58 articles in popular professional and scientific magazines Research interests: urban morphology and anthropology, urban design and public space formation, interdisciplinary research. Projects: author and co-author of several winning projects in urban design and architecture.